

روزنامه صبح غرب کشور

صاحب امتیاز: مسعود جواندل | مدیرمسئول: سید حسن قشمی | سردبیر: زهره پورویابی
چاپ: پیام رسانه | نشانی تحریریه: همدان، خیابان پاستور، کوچه شهید عزیزبان، پلاک ۵۹

تلفن دفتر مرکزی: ۳۱۳۳۰ - ۰۸۱ | **امور مشترکین:** ۹۱۸۳۱۶۸۵۷۴

صاحب امتیاز روزنامه: (۰۹۱۸۸۱۲۵۴۱) | **آگهی ها:** ۲۸۲۵۴۰۴۰ - ۰۸۱

پيامک: ۳۰۰۰۱۸۱۶۰ | **ارتباط با تحریریه:** ۲۸۲۷۲۳۹۹ - ۰۸۱ | **دورنما:** ۳۲۸۱۸۴۹ - ۰۸۱

| **گستره توزیع:** استان‌های ایلام - کرمانشاه - کردستان - مرکزی - همدان |

امام علی علیه‌السلام فرمودند: دانش، میراثی است گرانبهای و آداب، زیورهایی نو به نو و اندیشه، آینه‌ای صافی است.

www.sepehrgharb.ir Email: sepehrgharb.news@gmail.com sepehrgharb_live

«تجارت»، سرفصل تاریخ اقتصادی همدان

سپهرغرب، گروه اقتصادی - ماهره ترابی‌مهوش؛ در گفت‌وگو با یک اقتصاددان همدانی مشخص شد این شهر از گذشته دور به‌عنوان باراندار فعالیت‌های تجاری مطرح بوده که وجود بازارها، سراها و کاروانسراها، خود مؤید این نقش است.

همدان از گذشته‌های دور تا به امروز حسب موقعیت طبیعی و جغرافیایی ازجمله مراکز مهم اقتصادی ایران به‌شمار می‌رفته و همواره نقش مهمی در تولیدات کشور برعهده داشته است. به کار بردن تعابیری همچون «انبار ایران»، «مرکز انبار مالالتجاره»، «انبار غله» و «باراندار تجاری» دلالت بر رونق فعالیت‌های اقتصادی این منطقه در ادوار مختلف داشته و حاکی از رونق و آبادانی آن در قرون و اعصار متمادی بوده است.

اقتصاد همدان در ادوار گذشته تحت تأثیر عوامل مختلف از رشد کمی مناسبی برخوردار بوده؛ بنابراین در این شماره با توجه به قرار داشتن در روز ملی همدان، بر آن شدیم تا درخصوص تاریخ اقتصاد همدان گفت‌وگویی را با حسن سالک، اقتصاددان همدانی ترتیب دهیم که در ادامه می‌خوانید:

این اقتصاددان همدانی ضمن تبریک فرا رسیدن روز ملی همدان، با اشاره به سابقه تاریخی اقتصاد این شهر، گفت: همدان تاریخچه بسیار غنی دارد و از کهن‌شهرهای ایران است که از قدیم‌الایام محور تجارت و تبادل فرهنگی و علمی بوده است.

حسن سالک ادامه داد: شهر همدان در گذشته بنا به شرایط جغرافیایی، در مسیر جاده ابریشم قرار داشته و وجود کاروانسراها و بازارهای تخصصی، بیانگر جایگاه تجاری قوی این شهر در گذشته نه‌چندان دور در منطقه غرب کشور است. وی با تأکید بر اینکه امروز هم همدان با ظرفیت‌های متنوعی ازجمله کشاورزی، صنایع دستی و گردشگری به‌عنوان یکی از قطب‌های مهم اقتصادی کشور است، اذعان کرد: در گذشته وجود منابع طبیعی همچون گیاهان دارویی و نیز جاذبه‌های تاریخی فرهنگی، شهر همدان را به مقصدی جذاب برای تِجار و گردشگران تبدیل کرده بود.

این دانش‌آموخته دکترای اقتصاد با تأکید بر اینکه توجه به داشته‌های تاریخی در حوزه

سپهرغرب، گروه دُرهای ذری - فاطمه فراقیان؛ یک مدرس زبان و ادبیات فارسی پیشینه ادبی شهر پایتخت تاریخ و تمدن ایران‌زمین را تشریح کرد و از «نخستین‌های ادبی» در همدان گفت.

میرهاشم میری به‌مناسبت روز همدان در رابطه با پیشینه تاریخی و ادبی شهرمان در این شماره دُرهای دری روزنامه سپهرغرب سخن گفت و اظهار کرد: همدان در منطقه گویش پهلوی واقع بوده، یعنی منطقه «جبال» که در جغرافیای قدیم قسمت‌های مرکزی و غربی ایران بزرگ (و نه ایران امروزی) را جبال می‌گفتند.

وی تشریح کرد: در همدان تا نیمه قرن پنجم هیچ تلاشی برای احیای زبان فارسی نمی‌بینیم، چراکه همدان در سیطره آل‌بویه بود که به زبان فارسی اهمیت نمی‌دادند و حتی وزیر معروف آن صاحب بن عباد، به‌شدت مستعرب بود. البته این موضوع به آن معنی نیست که شهری مانند همدان از نظر فرهنگی در این دوره بی‌جان است، چراکه وقتی شهری مرکزیت اقتصادی و سیاسی دارد، خواه‌ناخواه مرکزیت فرهنگی نیز داشته و همدان نیز در کل تاریخ خود دارای مرکزیت اقتصادی و سیاسی بوده، بنابراین ادبای بزرگی در آن پدید می‌آیند، اما آثار خود را به زبان عربی می‌نویسند.

این شاعر رباعی‌سرا ابراز کرد: درواقع همدان به‌دلیل نزدیکی به درگاه خلافت و اینکه حکومت‌های متسلطی در آن شکل نگرفته و هنوز جزء امپراطوری‌های با منشأ زبان خراسانی نیز نشده (پس از ظهور اسلام در ایران به‌تدریج گویش دری، زبان رسمی کل ایران می‌شود) تا این قرن از احیای زبان فارسی دور می‌ماند.

■ **رساله ارزشمند مرحوم دکتر درخشان**

میری با عنوان اینکه در همدان یک رویکرد عربی‌نویسی و عربی‌سرایی وجود داشته که مرحوم دکتر درخشان در رساله ارزشمند خود ادبای این دوره را احصا می‌کند، افزود: این رساله در دو جلد حدود ۶۰ سال پیش چاپ می‌شود و جلد اول آن تجدید چاپ نیز دارد، اما جلد دوم متأسفانه خیر، زیرا نیاز به بازنگری‌هایی است و همت می‌طلبد.

وی با بیان اینکه ما سرایش اشعار به گویش پهلوی را در همدان داریم که نمونه عالی آن اشعار باباطاهر است، گفت: اگر بخواهیم نظر صاحب راحه‌الصدور را بپذیریم، در نیمه قرن پنجم باباطاهر دست کم ۶۰ الی ۶۵ سال سن داشته که هیچ‌کدام از اشعار امروزی را باباطاهر که در دست ماست، نمی‌تواند از باباطاهر باشد؛ زیرا آن اشعار به گویش دری نزدیک است و همان‌طور

اقتصاد همدان می‌تواند مسیر را برای امروز شهر هموار کند، ابراز کرد؛ نکته این است که باید ببینیم جاده ابریشم در این اقتصاد چه تأثیری داشته و چگونه این مسیر بین‌المللی باعث رونق اقتصادی همدان بوده است.

وی با تأکید بر اینکه با نگاه به گذشته مشخص

می‌شود که این شهر از ایام قدیم و به‌ویژه بعد از دوره صفویه به یکی از قطب‌های مهم تجاری منطقه تبدیل شده است، اذعان کرد: آنچه مسلم است اینکه برای توسعه هر منطقه وجود برخی زیرساخت ضروری است؛ به‌عنوان مثال با توجه به ظرفیت تجاری همدان در گذشته، زیرساخت‌های امر تجارت همچون بازارها، کاروانسراها و بازارهای سنتی در این شهر ساخته شده است.

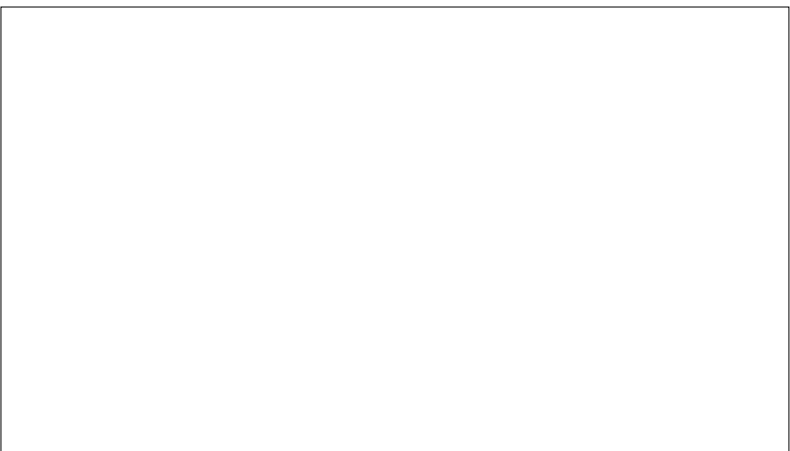
وی با تأکید بر اینکه بنا به وجود این ظرفیت اقتصادی هنوز هم آثاری از بازارهای تخصصی در شهر وجود دارد، عنوان کرد: بازار صحاف‌خانه (بازار تخصصی انواع کتاب و نوشت‌افزار)، بازار کفش‌دوزخانه (که در آن انواع کیف و کفش تولید و عرضه می‌شود)، بازار صندوق‌سازها، بازار

زغالی‌ها، بازار نخودبریزها، راسته چاقوسازها، بازار علاقیبندها (که در آن وسایل دست‌ساز و وسایل مرتبط با بخاری و غیره ساخته می‌شد)، بازار قیصریه یا موتاب‌خانه که به بحث پوشاک اختصاص داشت و بازار شیشه‌فروش‌ها، ازجمله این بازارهای تخصصی است که امروز نیز مورد استقبال شهروندان و نیز گردشگران قرار می‌گیرد. سالک با تأکید بر اینکه وجود این بازارهای

«نخستین‌های ادبی» در همدان، پیشینه فاخر پایتخت تاریخ و تمدن ایران

سرایش شعر به گویش پهلوی در همدان

که گفته شد، طی این دوره در همدان گویش دری رواج نداشته است و همچنین به این دلیل که باباطاهر به پهلوی شعر سروده؛ مرحوم مینوی در کتابخانه‌ای در استانبول نسخه خطی از سروده‌های پهلوی باباطاهر را رونویسی کرد و به ایران آورد و مرحوم ذبیح‌الله صفا وقتی تاریخ ادبیات در ایران را نوشت، عیناً دست‌نوشته مینوی را در کتابش گراور کرد و نوشت که من نمی‌توانم این اشعار را بخوانم، به همین خاطر دست‌نوشته مینوی را برای استفاده خوانندگان در این کتاب می‌گنجانم.

این مدرس زبان و ادبیات فارسی در رابطه با اشعار باباطاهر گفت: ممکن است به‌مرور زمان اهل ذوق اشعار وی را از گویش پهلوی به گویش دری درآورده، در آن تصرف کرده و تغییراتی مطابق با تحولاتی که در زبان مردم به‌وجود آمده بوده، در آن‌ها ایجاد کرده باشند و یا آنکه این اشعار را به باباطاهر نسبت داده‌اند؛ چراکه نسبت دادن اشعاری به یک شاعر بزرگ بسیار رواج داشته است.

■ **در قرن ۶ کافی‌ظفر همدانی، احمد بن منوچهر شمت‌کله و عین‌القضات را داریم**

میری با اشاره به اینکه فعالیت ادبی، علمی و فرهنگی در همدان تعطیل نشده بود اما به زبانی ارائه می‌شد که امروزه برای ما خیلی قابل درک و دسترسی نیست، اظهار کرد: اما وقتی سلجوقیان امپراطوری خود را گسترش دادند و منطقه جبال را هم تصرف کردند و حتی آسیای صغیر را هم گرفتند، همدان هم در حوزه امپراطوری سلجوقیان قرار گرفت و چون زبان رسمی، ادبی و فرهنگی آنان دری بود، در همدان هم این گویش گسترش پیدا می‌کند؛ بنابراین از اواخر قرن پنج و اوایل قرن ۶ نوشته‌ها و سروده‌هایی

تخصصی خود بیانگر رونق تجارت در اقتصاد تاریخی همدان است، ابراز کرد؛ جالب‌تر اینکه در کنار بازارهای مذکور، شاهد شکل‌گیری برخی بازارچه‌های دیگر مثل بازار مظفریه و بازار سر پُل میخچال، بازارچه امامزاده یحیی و غیره در مناطق مختلف به همراه کاروانسراها هستیم.

وی با اشاره به علت وجود و استقرار کاروانسراها در شهر همدان، گفت: وجود بازارهای بزرگ در شهر همدان مؤید این مهم است و ما اکنون برای احیای موقعیت و جایگاه اقتصادی، از سال‌ها قبل به دنبال ایجاد منطقه اقتصادی جهان‌آباد در فامنین بوده‌ایم که هنوز به سرانجام نرسیده است.

این اقتصاددان با تأکید بر اینکه در گذشته همدان دارای موقعیت بارندازی در حوزه نبادلات کلاپی بوده است، اذعان کرد: درواقع ما از طریق جهان‌آباد که از سال ۸۸ مصوبه شده، به دنبال احیای این موقعیت بودیم که متأسفانه هنوز این اتفاق را شاهد نیستیم.

وی با شاره به اینکه در تاریخ اقتصادی همدان

مسیر سرمایه‌گذاری موانعی وجود دارد که شرایط را برای گریز از سرمایه‌گذاری در این شهر فراهم می‌کند، ابراز کرد: آنچه باید در فضای رونق و توسعه اقتصادی استان براساس ظرفیت‌ها به‌ویژه حوزه کشاورزی، گردشگری و صنایع دستی مورد توجه قرار گیرد، حضور فعال در نمایشگاه‌های منطقه‌ای و بین‌المللی است که در پی آن بتوان همدان را بیشتر معرفی کرد و ویژه اقتصادی بازمی‌گردد، عنوان کرد: دراین‌بین کشورهای هدف صادراتی اقدام کرد. این کارشناس مسائل اقتصادی عنوان کرد: از آنجایی که در گذشته همدان به‌عنوان مرکز تبادل تجاری مطرح بوده، یقیناً احیای این جایگاه از طریق فعال کردن منطقه ویژه اقتصادی در غرب کشور، بسیار کمک‌کننده خواهد بود.

وی با اشاره به لزوم فراهم کردن زیرساخت‌های مورد نیاز برای فعال کردن این منطقه، اذعان

■ **پنجشنبه ۱ شهریور ۱۴۰۳**
■ **سال هفدهم - شماره ۲۹۲۷**

مرا اسکن کنید

نماینده‌گی‌های سپهرغرب
در استان‌ها

عاطفه آزاد پور (ایلام): ۴۹۰۴ ۹۴۳ ۰۹۱۸

فرزاد منتی (کرمانشاه): ۲۷۲۹ ۱۳۰ ۰۹۱۸

شیرین مرادی (کردستان): ۶۹۸۴ ۸۷۷ ۰۹۱۸

مینا یاحقی(مرکزی): ۴۹۰۹ ۱۷۹ ۰۹۹۰

به‌ویژه در مسیر راه کر بلا قرار داشته؛ بنابراین علاوه‌بر فعالیت تجاری صرف این موقعیت استراتژیکی در رونق اقتصاد شهری نقش مؤثری را ایفا می‌کرده است. یعنی اغلب مسافران و زائرین برای چند روز یا چند هفته در کاروانسراها اطراق کرده و از خدمات ارائه‌شده برای رفع نیز خود و اسب و قاطرشان استفاده می‌کردند.

مع‌الوصف؛ با توجه به آنچه گفته شد، بازار قدیمی همدان در طول تاریخ محل تأمین و به تعبیری باراندار مایحتاج ضروری غرب کشور بوده و اگرچه با گذر زمان نقش بسیاری از این حجره‌ها، کاروانسراها، سراها و تیمچه‌ها رنگ باخته، اما امروز شاهد تغییر کاربری در آن‌ها هستیم؛ آنچه حائز اهمیت است اینکه بازارهای مذکور همچنان وجه سنتی خود را حفظ کرده و قدم زدن در آن‌ها، تداعی‌کننده تاریخ غنی اقتصادی مردمان این کهن‌شهر است.

کرد: مهم‌ترین زیرساخت برای دسترسی به این منطقه تجاری، زیرساخت ریلی و ارتباطات است که متأسفانه در تأمین این نیاز به‌گندی پیش می‌رویم؛ بنابراین دراین‌بین قطعاً نیازمند توجه ویژه‌ای از سوی مقامات ملی و استانی هستیم. این دانش‌آموخته دکترای اقتصاد با تأکید بر اینکه بحث بعدی به موضوع دسترسی به انرژی و تأمین آب تحت عنوان زیرساخت سخت در منطقه ویژه اقتصادی بازمی‌گردد، عنوان کرد: دراین‌بین فراهم کردن زیرساخت نرم که اهمیت بالایی در به ثمر رسیدن این منطقه دارد نیز حائز اهمیت است که ازجمله این زیرساخت‌ها می‌توان به تعامل دستگاه‌های اجرایی برای تسهیل این کار مهم اقتصادی اشاره کرد.

وی با اشاره به نقش تجاری همدان به‌لحاظ منطقه‌ای در گذشته، گفت: همان‌طور که پیش‌تر عنوان شد، همدان در مسیر جاده ابریشم و

تشریح پیشینه ادبی همدان، اذعان کرد: کتاب نام‌آوران همدان مرحوم ادکایی به‌عنوان یکی از ۲۰ بخش کتاب همدان‌نامه است.

وی ابراز کرد: حوزه هنری کار بزرگی را در حال انجام دارد و طرح دانش‌نامه همدان (این طرح را با بیش از ۱۳۰ جلد کتاب در موضوعات مختلف ریختند که قابل گسترش هم هست) را دنبال می‌کند و ۴۰ عنوان از آن را منتشر کرده‌اند.

■ **شریفی‌امینا جنبه‌های عاطفی گویش همدانی را می‌شناسد**

این شاعر رباعی‌سرا با بیان آنکه متأسفانه آثاری که به گویش همدانی تولید شده فوت و قدرت ادبی آن چنانی ندارد، گفت: برخی برای شعر گویشی‌گفتن، کلمات مرده همدانی را در کنار هم می‌چینند که شور و شعف، فضای شاعرانه و اندیشه‌ای در آن نیست، اما محمود شریفی‌امینا شعری به گویش همدانی می‌گوید که واقعاً شعر است و از گویش همدانی تولید هنری می‌کند؛ هیچ چیز در عرصه فرهنگ حفظ نمی‌شود، مگر آنکه بُعد هنری پیدا کند. برخی گویش همدانی و ظرفیت‌های آن را نمی‌شناسند و کاربرد کلماتش نخستین رمان فارسی به سبک اروپایی (کتاب عشق و سلطنت) را نوشت، وی یار غار غمام و آزاد بود و این سه تأثیر بسیاری در غنای ادبیات همدان داشتند. حوزه هنری نیز کتاب تاریخ غیرت شیخ‌موسی را که موضوع این رمان مقاومت مردم همدان در مقابل سپاه عثمانی‌ها است را به چاپ رساند. همچنین حسین رضوی غبار همدانی با غزل‌های بسیار لطیف، در این دوره زیست داشته است.

■ **میرزا جعفر ریاض همدانی، در مقامه‌نویسی تالی بدیع‌الزمان همدانی**

وی با اشاره به میرزا جعفر ریاض همدانی که در مقامه‌نویسی تالی بدیع‌الزمان همدانی است (وی دوست و هم‌مجلسی صاحب‌بن عباد بوده و مبتکر یک نوع نوشته در نثر عربی است که مقامه‌نویسی نام دارد)، اذعان کرد: مقامات بدیع‌الزمان معروف است که نثر دشواری دارد، نمونه فارسی آن مقامات حمیدی قاضی حمیدالدین بلخی است؛ حال میرزاجعفر ریاض آخرین نفری بوده که در ادبیات فارسی مقامه عربی نوشته و به همین دلیل می‌گویند مقامه‌نویسی از همدان آغاز شده و در همدان نیز به پایان رسیده است. (البته در ادبیات عرب گسترش داشته که مقامات حریری ازجمله مصداق آن است).

■ **کتاب نام‌آوران همدان مرحوم ادکایی**

این شاعر رباعی‌سرا بعد از فارغ شدن از